

КОРМАК МАКАРТИ

ДВЕ ПРИЧЕ

БДЕЊЕ ЗА СУЗАН

„Ко кревет спрема деви,
Кажи, птичице, искрено?” –
„Црквењак седи
Што гроб копа виспрено.”

Волтер Скот

Било је девет сати једног блиставог суботњег јутра у октобру. Веверице очито већ беху отишле да дремну као и сваког јутра у то време, а Вес се помало укочено придиже из бусије у сенци хикорије. Некакво наранџасто сунце брзо се издизало на истоку и сушило капљиво дрвеће топлотом неуобичајеном за то доба године. Вес наслони пушку на дрво и откопча јакну. Помало најеђен што је промашио веверицу. Видео је био четири или пет комада, али му се та једина наместила на нишан – та што је склизнула низ дрво право пред њега. Кад је опалио, веверица је одскочила од стабла и Вес је на трен помислио да ју је погодио. Онда ју је чуо како скакуће по сувом лишћу.

Вес подиже пушку и полако крену кући. Морао је још да покоси двориште. Добро утабана стаза водила је кроз хладовину младих лишћарских стабала – храстова и хикорија. Влажно шумско тло под тепихом од лишћа местимично је пресецао сиви кречњак обрастао маховином. Стаза је водила поред остатака напуштеног каменолома. Вес застаде да хитне камен у рупу од каменолома пуну воде прекривене зеленим алгама на површини. Онда скрену на пругу. Туда је пут до куће био дужи и незгоднији за пешачење

због натрулих прагова и похотних орлових ноктију. Расклимане шине биле су смеђе и зарђале од запуштености. Вес је ходао по њима, пажљиво је ишао ногу пред ногу и клизао с њих сваких неколико корака. Пратио је трасу старе железнице све док се није одвојила ка истоку преко смеђих, пожњевених поља. Потом Вес наново скрену у шуму.

У црвеном, глиненом јарку испраном кишама сагну се и подиже спљоштено тане старе дуге пушке. Очисти га од блата и осмотри. Добро. Вес се запита кад ли је испаљено, ко га је испалио, и у шта, или у кога. Можда га је неки од првих досељеника или истраживача упутио ка индијанском нападачу. Вероватније је да је било намењено јестивој ловини у неко касније доба, кад више није било ниједног Индијанца. Можда је испаљено пре свега тридесет или четрдесет година. Старе спредњаче су се користиле у том крају све донедавно, знао је то.

Док је Вес посматрао тане, шуму настанише духови витких, тананих граничара с барутним роговима и фишеклијама пуним оловних кугли пребаченим преко рамена који су носили месингом опточене пушке дугих цеви са смеђим и златним кундацима од јаворвине.

Вес гурну реликвију у џеп и у тишини крену шумом запоседнутим утварама из давнина.

Вероватно га откривена пушчана кугла нагна да потражи чистину с гробовима. Био је већ једном тамо с малим Фордовим и помисли да би је опет могао наћи.

Убрза корак док не изађе на пут. Пређе на другу страну, прескочи неугледну ограду од бодљикаве жице и крену према хумкама. По дрвећу су висиле блиставе паукове мреже окићене росом, на које је Вес повремено наилазио, а и сунце је постепено сијало све јаче за његову топлу одећу.

Гробље није било тачно тамо где се сећао да се налази и готово да је пуким случајем набасао на њега. Док је улазио на то заборављено место починка, снажно и самотно аветињско осећање образова се у ваздуху.

Ту међу гробницама, кржљави борови дрчно су расли међу храстовима и хикоријама. Камење се потајно угнездило међу испреплетене орлове нокте, смекшано маховином и нагризено зубом времена на онај природан начин што очарава љубитеље старина.

Вес је ходао међу тим камењем, задизао нападне лозе и корове и читао натписе. Беху тако стари. Тако заборављени; нарочито заборављени. Тек коју стопу испод тог тла лежале су кредасте кости људи који су, сва је прилика, ходили туда баш као и он сад. Деловало је да је и само обрасло камење устављено у том прелазном

стању распада што још подсећа на познато, што застаје у паду ка древностима непрепознатљивим и тешко докучивим у погледу порекла.

Примера ради, 1834. била је година које се човек могао сетити. Те године је, писало је на камену, Извор Живота узео себи своје – извесну Сузан Ледбетер. Сузан је живела на овом свету пуних седамнаест година.

Од једноставно издубљеног камена, мермера преточеног у споменик, од надгробног камена, до преживеле целовите споне са живом особом, некад топле крви. Вес замисли Сузан:

Имала је плаве очи и златну косу, била нежна и блистава у хаљини од домаћег предива. (1834. је била година које се човек могао сетити; не као 1215. или 1066, већ права година.) Сузан је седела за столом с родитељима и браћом и с опростивом гордошћу посматрала оброк који су она и мајка приправиле.

Наслагане комаде златне проје која се пушила, спремне да их натопи свеже тучен маслац. Чиније раштана и пасуља, обе потанко прожете укусом чварака. И мирисни пладањ пржене свињске печенице. Куване јабуке сабијене у окрњеној плавој чинији од порцелана и земљани врч хладне млаћенице што је обећавао предах од дневне врелине. Док је гледала браћу како једу, Сузан је испуњавао женски понос.

Сузан би требало да има момка, а момак је зачудо личио на Веса. Долазио је да се удвара, штркљаста осамнаестогодишњак тамних, озбиљних очију и хитрог осмеха.

О топлим летњим вечерима седели су на трему испред улаза и причали о свему што су знали: комшијама и народу и усевима и детињству и родитељима. Дечко је покушавао да јој прича смешне приче које је чуо од мушкараца у радњи Џоша Мура, али оне никад нису имале исти призив. Она се смејала или смешкала, али он је осећао испразну једноличност у њиховом понављању. Те јој је причао о ономе што сања, испрва срамежљиво, али увек тамноок и озбиљан. Говорио је пријатно и полагаано и повремено дизао поглед с тла да би је накратко осмотрио или би јој нехотице одузео дах кратким осмехом.

Разговарали су о смрти и пецању гргеча и плесању кадрила, и као да се око њих гранао еп о животу. Делили су велико обострано разумевање.

И тако су се заљубили; он прво у њене очи и шаке, а онда у рамена и меке, обле бокове; она у његове руке и врат и неукротиву смеђу косу.

Није да су говорили о томе. Ни реч о љубави нису разменили, а ноћу, кад би је пољубио док је стајала на трему и напречац се

окренуо и кренуо ка капији, деловало му је да ће јој засигурно рећи како се осећа. Окренуо би се на капији и погледао назад и видео је како стоји сва блистава под јесењим звездама и пожелео да потрчи ка њој и стисне је у наручје и прошапће јој лудости на уво. Али би само подигао руку, као и она, и празан одлепршао кући под стаблима шибаним ветром која су говорила у име немих звезда:

Ходиш овуда, као што су и многи други ходили. Прастари храстови су их видели. Животни сокови јуре кроз ове изувијане гране као што врели теку кроз твоје вене – неко време. Разгранати јаблан укореењен у потоку не хаје за стабла што су сисала влажну земљу пре његовог рођења, већ само за земљу и сунчеву топлоту, и семе. Ходиш овуда. Месечином огрејан док ветар те љуби, ходиш овуда ... неко време.

И момак је одлепршао кући и уморно легао у кревет и окретао се и превртао толико да су конопце под душеком морали дотезати други пут за две недеље.

У октобру први мраз заледи ту забачену долину. Жетва је била готова и текле су припреме за зиму. Велике залихе хране одлагале су се у подруме у земљи и плесниве сушаре. Снажан мирис дима од дрва уздизао се над долином и обећавао мир и топлоту у зимским ноћима крај пријатне ватре. Сласна арома свињетине што се кувала напољу у великим црним казанима сведочила је о богатим трпезама и уживању унутар топлих кућа. Било је то веома добро доба године. Доба године кад се човек са задовољством осврће на ваљано одрађен посао током лета.

За Сузан је то било веома добро доба године. Стално је била заузета бескрајним кућним пословима који јој нису ни најмање сметали. Једва их је, у ствари, била и свесна и не једном изненађена, кад би се окренула неком задатку, да види да га је већ обавила.

Да је била сујеверна, могла је устврдити да је каква вила опрала парадајз који је оставила на креденцу.

Можда јој се у мислима донекле превише мотао висок, витак и тамноок мушкарац (за њу је био и те како мушкарац, а можда је и био). Дотад још није било озбиљног разговора међу њима, али знала је, и била вољна да га пусти да не жури. Питање њене будућности решило се сасвим пријатно и младост јој је говорила да је све у реду. Дај му времена; све ће бити у реду.

И момак је исто тако био заузет обавезама. Било је то доба године кад има посла, добро доба године. Свежа јутра су готово силом терала из кревета. Пржена јаја и кобасица били су много укуснији кад се у ваздуху осети мраз. Чим се изгегао на врата млатарајући кофом за млеко, оштар ваздух му испуни ноздрве заносним обећањима.

Кокоши се разбежаше кад им је пришао и нервозно закокодакаше. Замахнуо је кофом према њима и насмејао се кад су се успаничиле. Док је пролазио поред хрпа дрва, са задовољством је приметио да су готово све цепанице исечене и послогане војнички уредно између два дирека ударена у тло. Имали су пуна три и по кубика потпале од нацепаних троугластих трешчица жуте боровине. И сам ваздух као да је био лепљив од замашног обиља. Дошавши до штале (мале шупе од сиве даске препуштене временским приликама), смакао је кожно врпцу с клина и ушао уз гласан и срчан поздрав упућен изненађеној музари.

Дневне силе прекриле су шумско тло дебелим слојевима крцкавог смеђег лишћа, отпалог с полуголог дрвећа. Довољно дуго је то лишће правило хлад над шумовитим венцима и падинама. Сад се враћало земљи да иструне и подари живот и храну својим нерођеним наследницима. Довољно дуго, лишће.

Година беше 1834. и би веома лепа година. Беше јесен, а то је добро доба године.

У стеновитој, шумској доли мала се трагедија одвијала. Лисица, помало мршава (чак и лисице ходају бучно по сувом лишћу), успела је да пресече пут до куће у гомили камења веома уплашеној пругастој веверици. Лисица искочи право пред веверицу, али пре него што је успела да зарије оштре зубиће у крзнени плен, веверица јој клизну кроз ноге. Лисица се махнито заврти у круг и опет насрну, шчепавши овај пут веверицу предњим шапама. Опрезно спусти главу да заврши лов. Отвори чељусти и попусти притисак шапама, али пругаста веверица би пребрза за њу. Зуби јој у празно шкљоцнуше, јасно и звонко на мразном ваздуху.

Веверица као златносмеђа муња јурну ка процепу у стењу. Тек што стиже до тог уточишта, лисица је, спојем хитрости и среће, поклопи једном шапом. Али веверица је била у процепу, а лисица није могла да гурне довољно дубоко шпицасту њушку кроз пукотину да би је докучила. Веверица се, штавише, мигољила даље упркос притиску лисичине шапе, све док се није углавила између камења тако да је лисица није могла извући. Лисица заби њушку у процеп што је дубље могла, али јој топли воњ пругасте веверице остаде педаљ-два испред носа, те зацвили као куче. Гребала је и канцама бола веверицу док је није раскрварила и убила, а онда гласно оњуши ваздух и очајнички зацвилевши последњи пут отрчкара по бучном лишћу, те остави веверицу ситнијим месождерима.

Постало је сувише хладно за очијукање напољу. (Био је октобар и долина се пресијавала од мраза под дугим и косим зрацима јутарњег сунца.) Време је било добро за лов и шуме би повремено одзвањале од оштрих прасака пушака или дубљег и муклијег звука

птичарских сачмарица. Али постало је сувише хладно за очијукање напољу. Сузан и момак су понекад седели у дневној соби њене куће о прохладним вечерима и разговарали заједно с њеним родитељима и браћом. Браћа су била трпељива, али и помало расположена да терају шалу, па је момку било непријатно с њима.

Некад би сви отишли на спавање и накратко оставили њих двоје насамо пре него што би момак морао да крене кући. У тим приликама момак би се уплахирио и више него кад је цела породица била у соби.

Рекао би: „Е па, Сузан, боље да кренем полако.” А она би рекла: „Ох, немој још да идеш, није тако касно.” А он би рекао: „Па мораћу да кренем, ускоро”, и погледао је мрко док она не би погнула главу и срамежљиво се осмехнула, а он би јој помало неспретно пришао и пољубио је у образ. Она би дигла поглед, тек незнатно, а он би је ухватио за рамена и пољубио у уста. Никад ништа није било тако нежно и топло и тако слатко и мирисно. Држао би је неко време, без речи, али му је ваздух малчице застајао у грлу, па никако није веровао рођеном гласу. После извесног времена она би га погледала, прилично одважно, мислио је, и питала хоће ли се видети сутра, или да ли ће бити код Арвуда у суботу увече, или шта већ, а он би одговорио што је боље могао, пољубио је у образ и рекао да мора да крене и дигао се укочено и усправио онда стички, или се можда протегнуо, и потом крочио кроз собу, с нелагодом, и узео капут.

На вратима би га пољубила веома значајно и он би излетео на оштри ноћни ваздух и претрчао највећи део пута до куће. Звезде су обећавале да ће се сутра навече поново видети.

Сузан је стајала на вратима док не би нестао из вида, дисала веома тихо и замишљала да је и даље ту и да је држи у наручју.

Онда би однела светиљку у своју собу и погледала се да види шта га то на њој тера да мисли да је она тако крхко парче порцелана.

Свлачећи се брзо у хладном собичку, улетела би у кревет. Видеће га опет сутра навече.

Звезде се вратише; ако им је сјај бледео, онда је то зато што један део лепоте више није био ту да их прими. У очима су му се магиле и витопериле у сланом мору. Година беше 1834. и беше октобар.

Како је умрла? Неми камен није сведочио. Постојало је много начина.

Море љубави и жалости подиже се у Весу. Крупне сузе нахрупише једна за другом низ образе. Обгрли неумољиви камен и зариди за изгубљеном Сузан, за све изгубљене Сузан, за све људе; тако дивне, тако патетичне, тако изгубљене и увеле и неоплакане.

Касније се Вес придиже, исцеђен и празан. Подигну пушку и крену кући. Почињало је да дува. Гомилица опалог лишћа поскочи, поигра му се пред ногама и одлете испред њега, а онда разуздано скрену укосом на десну страну и разиграно клисну осунчаним шумском путељком док је поскакивала и плесала пред ветром у пародији живота.

Вес се осмехну. Лишће се умори и с уздахом спаде с грана.

Довољно дуго, лишће.

Осмехну се и крену кући, лебдећи чак и над витим дрвећем.

УТАПАЊЕ

Чим се комарник на улазним вратима залупио, зашао је иза угла куће како би се сакрио од погледа, потом потрчао ка дрвнику и замакао иза њега да се не види из куће. Беба је дремала. Неће отићи предалеко. Док је стајао у сенци багрема, гледао је унаоколо. Неколико оса лелујало је напред-назад у сенци под стрехом. Проставши иза дрвника и кроз капију што је раздвајала огромну, запуштену живу ограду, дошао је преко парцеле до старог захода. Повукао је иструнула врата пажљиво ка себи; даске су биле деформисане и меке, баршунасте од загаситозелене патине. Једна даска је недостајала отпозади, па је танак зрак светлости провиривао унутра. На поду је још лежао стари капут који је донео тамо за Сузи, пошто ју је испратио, првог дана кад се појавила сва мршава; вртела је репом, а сисе јој се више нису вукле по тлу. Крзно јој је било замршено у сплет белих длака и још је заударала на слаби воњ у кислог млека од кучића. Они су отишли у нови дом недељу дана раније. Закорачио је унутра и завирио у рупу, те је, кад су му се очи прилагодили тами, успео да назре два сићушна троугла која су се додиривала врховима.

У ћошку, крај његове пете у буђи је одмарао цврчак, чије су се антене њихале у насумичним луковима. Видео га је и посегнуо да га дохвати, али је цврчак поскочио, ударио у оплату седишта и поново пао на под. Брзо је стао на њега и потом га покупио. Још је трзао ногом у спором, летаргичном ритму; густа бела течност цурила је из њега. Бадио га је у рупу и нагнуо се да гледа. Видео је како се нежно повија у еластичној мрежи. Црна удовица је кренула обазриво ка њему, а кад му се приближила, почела је да тка ногама изнад њега као да изводи некакав последњи обред. Ускоро се нога цврчка смирила. Он се потом нагнуо мало напред, испустио с језика огромну кап пљувачке, која је прошла крај обличја у рупи, прелазећи из беле боје у сиву у све мрклијем мраку. Паук се укочи. Нацртао је боље, па је друга капља пљувачке пала на право место, прекривши обресе. Паук побеже од жртве у мрачна скровишта плеснивог вретена, теглећи танку нит пљувачке што је висила у слузавим петљама међу влакнима мреже.

Он потом изађе напоље и опрезно затвори пропала врата. Сунце је било високо у крошњама храстова изнад даље стране куће. Неколико плавих шојки промину међу лишћем. Оклевао је на трен, а затим скренуо на стазу ка ћошку имања. Ту је прешао преко улегнућа у огради од орлових ноктију и запутио се ка шуми. Ускоро је дошао до старог запрежног пута што је вијугао прошаран

и спокојан на јутарњој светлости кроз капљава дрвеће. Кренуо је путем низбрдо и вукао ноге кроз лишће, изокрећући њихово влажно наличје. Застао је једном, узбрао пуну шаку срцопуца, тутнуо га у уста и полако кренуо даље, плујући успут док су му се рамена безбрижно гегала.

Пут је оштро завијао и вијугао низбрдо све док није избио на ивицу шуме где се накратко исправио пре него што је нестао у зупјавом пољу иза којег се пружао низ врба и топола што су обележавале ток потока. И даље је осећао трагове точкова под ногама док се пробијао кроз траву која је сезала до колена или опрезно пролазио између спорадичних жбунова купине. Потом је разгрнуо завесу од врба, зелених и златних пошто су се окретале на сунцу да би он могао да прође. Чуо је како слабашна вода жубори чак и тад, чак пре него што је избио из врба на место где се мост пружа и спазио кроз зелени миље водену лепезу у даљини на месту где се сунце пробијало и играло на истачканој површини налик сребрним пчелама.

Изашао је на мостић пажљивим кораком. Извитоперене даске биле су испуцале и дотрајале, избледеле готово до металносиве нијансе. Цела структура била је опасно набрекла на средини, попут израбљене муле. Сео је на топле даске, потом се опружио на стомак и загледао преко ивице у воду испод моста. Поток је текао плитак и бистар. Дно корита је било прошарано смеђом и златном бојом попут коже леопарда на местима где је сунце провиривало кроз лишће и грање изнад воде. Белице су плутале под углом у односу на спору струју. Кроз стакласту воду посматрао је сићушне сенке како прелазе преко леђа леопарда, тихе и лепршаве попут лета птице. Нашао је неколико белих каменчића поред лактова и бацио их белицама; вртеле су се и лескале док су се спуштале полако до дна, пратећи минијатурне мехуриће што су стајали у краткотрајним врежама пре него што би се подигли и ишчезли. Белице су похитале да истражују. Прекрстио је руке испод браде. Сунце је било топло и пријала му је његова топлина на леђима под фланелском кошуљом.

Потом је блага струја донела испод моста малено куче, које се ваљало и тумбало по дну потока, преврћући се у спорој води као да нема тежину. Посматрао је несхватљиво. Котрљало се полако тек да би се загледало у њега слепим очима, окренувши бели стомак према нежно расутој сунчевој светлости, укочених и исправљених ногу у ставу вечног отпора. Отплутало је даље, скрilo се на трен у издуженој сенци, појавило, а затим клиснуло под ковано сребро водене површине, и nestало.

Усправио се хитро, протресао главом и загледао се у воду. Белице су плутале у воденој струји попут пројектила заустављених у лету; водени паук клизну.

Били су црни и бели, били су црни и бели... изузев једног саввим црног. Пређе мост и крену за њим, а затим стаде. Кад се окренуо, очи су му биле разрогачене и беле. Вратио се и кренуо уз поток стазом што је вијугала изнад ниских обурваних обала. Посматрао је воду док је ишао. Малене брзице текле су кроз низове поточарке коју је вода преплавила и однела са собом, између стена на којима су се накупили пужеви обалари. Рак извири испод свијеног дебла тополе. У једном јазу необјашњива ципела је достојанствено лежала.

На окуци одмах испод места где је поток пролазио испод железничког моста, струја се вртложила брже, па је наредни јаз био дубок. Због завоја који је поток правио, сунце му је сад тукло у очи и није могао да види воду. Пожурио је ка прузи, прешао бетонски мостић и спустио се низ другу страну, кроз тршчани честар. Кад је дошао до потока, био је наврх обале; испод њега се струја лескала у брзом кланцу где се вода мрешкала и таласала. Испод тога, у ћилибарским дубинама јаза, назирала се тамна врећа од саргије. Сео је полако, обамро и опхрван. Док је зурио, мала глава се помоли кроз подеротину на врећи. Мало се повукла назад на трен, а затим, тргнута скретањем струје, мала црно-бела прилика се указа, склупчана попут фетуса. Деловало му је као да присуствује подводном рођењу неког фантастичног организма из дубина. Куче се неодлучно њихало на трен пре него што је нестало из вида однесено бржим током.

Није испустио сузу, само је осетио огромну празнину која је још док је седео препустила место осећају беса што је полако куљао у њему. Устао је потом и откинуо дугу грану врбе. Ломио ју је горе-доле преко колена, не би ли је преполовио, али била је тврда и жилава, па је одустао после извесног времена. Вратио се кроз трску на пут и на другу страну где је била ограда. Ишао је дуж ње док није нашао покидану нит у жици. Извукао ју је напоље, па је после мало увртања зарђали крај пукао. Вратио се до потока где је жицом савијеном у куку на крају покушао да извади врећу с дна корита. Жица је била сувише дуга да би је контролисао, па ју је струја носила са собом; требало му је готово пола сата док није закачио врећу. Намотавао је жицу у руци, а кад ју је извукао, за њом се указа врећа, тешка и беживотна. Извадио ју је из воде и пренео је обазриво на обалу. Била је трула и заударала је. Кад ју је отворио, унутра је остало још само једно куче, оно црно, склупчано између две цигле и с огромним раком који му је допола издубио

тунел у меком, мокром стомачићу. Забио је жицу у рака и извукао га напоље, развукавши за њим траг поганих, зелених изнутрица. Покушао је да их врати унутра врхом ципеле. Опет се вратио на пут и прегледао шанчеве дуж њега све док није нашао папирну кесу, коју је донео назад и у њу гадљивим прстима положио малени леш. Потом се пробијао кроз густо растиње док није изашао на поље, прешао дијагонално преко њега и ушао у шуму, свега неколико метара од запрежног пута. Кренуо је путем док се крај њега клатила мала, прљава кеса. Корачао је као у трансу, механички, тупог погледа.

Кад је дошао кући, Сузи је дотрчала преко дворишта да га дочека. Избегао ју је и ушао унутра на стражња врата, пажљиво их затворивши за собом. У кухињи је застао и ослушнуо. У кући је владала тишина; још је чуо како му срце бије. Зубата светлост преплављивала је стаклена окна изнад судопере. Потом ју је чуо како кашље – увек је кашљала – и ослушнуо пажљивије. Била је у спаваћој соби. Ослушкивао је крај врата, а потом их тихо отворио. Застори су били навучени, а на местима где их је сунце било прекривао их је загаситонаранцасти одсјај који је прожимао ваздух, ваздух засићен слабашним воњем бебиног урина, воњем ћебади, путено одуран и интиман.

Стајао је у довратку цео један бесконачан трен. Његов следећи потез био је последица кулминације свих замисли напола установљених не само док се враћао с потока, већ од тренутка кад је беба стигла. Безбројне одбачене, ревидиране или порицане мисли које су кључале негде у скривеним куцима његовог ума сукобљавале су се и стапале. Подигао је смрдљиву кесу и погледао је. Била је натопљена водом, а кроз искрзани процеп на дну вириле су сићушне црне длаке попут паукових ногу. Касније, кад је размишљао о томе, чинило му се да није он пришао колевци у углу собе, задигао мекано, плаво ћебе, и поред уснуле прилике, мале и смежуране, бацио куче и потом их обоје прекрио ћебетом. Нејасно се сећао да је видео зелене изнутрице како цуре на чаршав док је ћебе падало преко њих.

Сад га чека да дође кући; ускоро ће вечера. Седи на кревету, ум му је безмеран зид спрам којег само сива шара, свијена попут огромног отиска палца, полагаано осцилира. Његова мајка је једном тихо ушла у собу, али беба се није пробудила. Чека га да дође кући.

Превео с енглеског
Иџор Цвијановић